

Άξονας 2: Από τη Φυγή στη μεγάλη Επιστροφή – Υποδομές, βιώσιμη ανάπτυξη και ποιότητα ζωής

*Η δημογραφική συρρίκνωση αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για την Ήπειρο, με τον πληθυσμό να μειώνεται και τις νέες γενιές να αναζητούν ευκαιρίες εκτός Περιφέρειας (και εκτός χώρας). Το ζήτημα αυτό δεν είναι μόνο **δημογραφικό**, αλλά και **αναπτυξιακό**, καθώς συνδέεται άμεσα με τις **υποδομές, την απασχόληση, τον τουρισμό αλλά και την ποιότητα ζωής**. Η αντιστροφή αυτής της τάσης απαιτεί **στοχευμένες πολιτικές**, που θα κάνουν την Ήπειρο ελκυστική για την **επιστροφή του ανθρώπινου δυναμικού**, θα δημιουργήσουν **σύγχρονες θέσεις εργασίας**, θα ενισχύσουν την **περιφερειακή ανάπτυξη** και θα προσφέρουν **κίνητρα για εγκατάσταση νέων και οικογενειών**. Η Ήπειρος μπορεί και πρέπει να γίνει ένας τόπος **προοπτικής, δυναμικής ανάπτυξης και ισόρροπης κοινωνικής εξέλιξης**.*

Η Ήπειρος βρίσκεται αντιμέτωπη με μια **δομική δημογραφική και αναπτυξιακή πρόκληση**, καθώς η **συνεχής μείωση του πληθυσμού, η γήρανση και η αποδυνάμωση του παραγωγικού της ιστού** επιβραδύνουν την οικονομική και κοινωνική της εξέλιξη. Η Περιφέρεια έχει καταγράψει πληθυσμιακή μείωση **5,1% την τελευταία δεκαετία**, ενώ σε κρίσιμες παραμεθόριες περιοχές, όπως το Πωγώνι (**-23,5%**) και η Κόνιτσα (**-16,3%**), οι αριθμοί είναι ενδεικτικοί της **σταδιακής αποδιάρθρωσης των τοπικών κοινωνιών**. Παράλληλα, η Ήπειρος διατηρεί έναν από τους υψηλότερους δείκτες γήρανσης στην Ελλάδα, με **140 ηλικιωμένους ανά 100 νέους**, εντείνοντας την πίεση στο σύστημα υγείας, τις κοινωνικές υπηρεσίες και την οικονομία.

Η πληθυσμιακή συρρίκνωση δεν είναι απλώς στατιστικό φαινόμενο – είναι **παράγοντας καθοριστικός για την ανάπτυξη**. Η διαρροή του ανθρώπινου δυναμικού προς τα μεγάλα αστικά κέντρα και το εξωτερικό, με το **65% των αποφοίτων πανεπιστημίων να εγκαταλείπουν την Ήπειρο**, δεν περιορίζει μόνο τις προοπτικές οικονομικής ανάκαμψης, αλλά αποδυναμώνει και τις δυνατότητες ανανέωσης της παραγωγικής της βάσης. Η περιορισμένη διαθεσιμότητα **σύγχρονων και σταθερών θέσεων εργασίας**, η έλλειψη επενδύσεων και η υστέρηση στις υποδομές επιδεινώνουν το πρόβλημα, διαμορφώνοντας ένα περιβάλλον **χαμηλής ελκυστικότητας για νέες οικογένειες και επιχειρήσεις**.

Η αντιμετώπιση αυτής της δυναμικής απαιτεί **συγκεκριμένες και στοχευμένες πολιτικές**, που θα βασίζονται στη **βελτίωση της προσβασιμότητας, την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και την αναβάθμιση των υποδομών**. Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι **περιφέρειες με παρόμοιες δημογραφικές προκλήσεις**, όπως η **Auvergne στη Γαλλία και η Castilla y León στην Ισπανία**, πέτυχαν να προσελκύσουν νέους κατοίκους μέσα από **φορολογικά κίνητρα, ειδικά επενδυτικά προγράμματα και την ανάπτυξη έξυπνων υποδομών** που ενισχύουν την προσβασιμότητα και την ποιότητα ζωής.

Η Ήπειρος διαθέτει **τα δομικά στοιχεία για να μετατραπεί σε περιφέρεια δυναμικής επιστροφής και ανάπτυξης**, εφόσον επενδύσει σε **σύγχρονες και βιώσιμες υποδομές μεταφορών, ευρυζωνικά δίκτυα, προσβάσιμες δημόσιες υπηρεσίες και νέες τεχνολογίες**. Ο **ανασχεδιασμός του παραγωγικού της μοντέλου**, με έμφαση στην **καινοτομία, τον βιώσιμο τουρισμό, τις δημιουργικές βιομηχανίες και την περιβαλλοντική οικονομία**, μπορεί να δημιουργήσει ένα **νέο πλαίσιο ανάπτυξης**, που θα στηρίζει τη συγκράτηση και επιστροφή του πληθυσμού.

Η **ενίσχυση των υποδομών και των οικονομικών δραστηριοτήτων** δεν αποτελεί αποσπασματικό μέτρο, αλλά **κεντρικό αναπτυξιακό άξονα** για την Περιφέρεια. Η στόχευση στη **σύνδεση των πόλεων και των αγροτικών περιοχών με σύγχρονα οδικά και ψηφιακά δίκτυα, η ανάπτυξη υποδομών δημόσιας υγείας και κοινωνικής φροντίδας, καθώς και η ενίσχυση της τοπικής επιχειρηματικότητας** είναι προϋποθέσεις για τη διαμόρφωση μιας νέας αναπτυξιακής πορείας.

Η Ήπειρος δεν μπορεί να παραμείνει περιφέρεια **χαμηλής αναπτυξιακής και δημογραφικής δυναμικής**. Ο **συνδυασμός στοχευμένων πολιτικών κινήτρων, έξυπνων υποδομών και σύγχρονων παραγωγικών δραστηριοτήτων** μπορεί να δημιουργήσει ένα **βιώσιμο και ανταγωνιστικό αναπτυξιακό περιβάλλον**, καθιστώντας την Περιφέρεια όχι μόνο τόπο καταγωγής, αλλά τόπο επιστροφής, εγκατάστασης και ευκαιριών για τις νέες γενιές.

Ενδιαφέροντα Στοιχεία

- **Πληθυσμός** → Η Ήπειρος αριθμεί ~**333.000** κατοίκους, με μείωση **-5%** την τελευταία δεκαετία.
- **Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων** → Πάνω από **24.000** φοιτητές, αλλά μόνο **35%** παραμένουν στην περιοχή μετά την αποφοίτηση.
- **Δείκτης γήρανσης** → Για κάθε **100** νέους κάτω των **14** ετών, αντιστοιχούν **140** ηλικιωμένοι.
- **Νεανική μετανάστευση** → Το **45%** των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης δηλώνει ότι έφυγε λόγω έλλειψης ποιοτικών θέσεων εργασίας.
- **Αστική & αγροτική κατανομή** → Το **63%** των κατοίκων ζει σε ορεινές ή ημιορεινές περιοχές, γεγονός που αυξάνει την ανάγκη για υποδομές και προσβασιμότητα.
- **Μέσο εισόδημα** → Το **34%** των νοικοκυριών ζει με ετήσιο εισόδημα κάτω των **10.000€**.
- **Κατά κεφαλήν ΑΕΠ** → Η Ήπειρος βρίσκεται στο **47%** του μέσου όρου της Ε.Ε., κατατάσσοντάς την στις φτωχότερες περιφέρειες της Ευρώπης
- **Επενδύσεις & επιχειρηματικότητα** → Παρά τις αναπτυξιακές δυνατότητες, η Ήπειρος προσελκύει μόλις το **1,8%** των ιδιωτικών επενδύσεων στην Ελλάδα, λόγω γραφειοκρατίας, έλλειψης τεχνολογικής υποδομής και χαμηλής διασύνδεσης πανεπιστημίων-επιχειρήσεων.

Προκλήσεις

- ◆ **Μείωση πληθυσμού & δημογραφική γήρανση** → Η Ήπειρος έχει χάσει **5%** του πληθυσμού την τελευταία δεκαετία, με δείκτη γήρανσης **140** ηλικιωμένοι / **100** νέοι.
- ◆ **Brain drain & φυγή ταλέντων** → **65%** των αποφοίτων πανεπιστημίων εγκαταλείπουν την περιοχή λόγω έλλειψης ευκαιριών. Η ανεργία των νέων στο **30,5%**.
- ◆ **Περιορισμένες υποδομές & συνδεσιμότητα** → Η πρόσβαση σε ορεινές κοινότητες είναι δύσκολη, ενώ οι δημόσιες συγκοινωνίες & το **internet** είναι ανεπαρκή.

◆ **Έλλειψη υποδομών σε αγροτικές περιοχές** → Ανεπαρκής συγκοινωνία, χαμηλή πρόσβαση σε υπηρεσίες και ανισότητες μεταξύ πόλεων & χωριών.

◆ **Έλλειψη επενδύσεων σε νέους τομείς οικονομίας** → Χαμηλή ανάπτυξη σε τηλεργασία, smart cities & νέες τεχνολογίες.

📌 **Προτάσεις Πολιτικής**

✅ **Δημογραφική Ανάκαμψη & Ενίσχυση Επιστροφής Νέων**

Δράσεις για “Επιστροφή στην Ήπειρο”

- Δημιουργία ειδικού ταμείου στήριξης νεοεισερχόμενων κατοίκων με επιδοτούμενο ενοίκιο για 2 χρόνια ή χαμηλότοκα στεγαστικά δάνεια για αγορά πρώτης κατοικίας.
- Κίνητρα για επαγγελματική επανένταξη, μέσω φορολογικών εκπτώσεων και επιδοτούμενων θέσεων εργασίας για όσους επιστρέφουν.

Ενίσχυση της τοπικής επιχειρηματικότητας (π.χ. Η Ήπειρος Επιχειρεί)

- Χρηματοδότηση startups, συνεταιρισμών και μικρομεσαίων επιχειρήσεων που δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας στην Περιφέρεια.
- Ειδικά φορολογικά κίνητρα για επιχειρήσεις που προσλαμβάνουν νέους από την Ήπειρο ή που μεταφέρουν την έδρα τους στην περιοχή.

Αναπτυξιακό Ταμείο Ορεινών & Παραμεθόριων Περιοχών

- Ενίσχυση επιχειρηματικών και γεωργικών δραστηριοτήτων σε περιοχές με υψηλή πληθυσμιακή μείωση.
- Επιδότηση έργων που αφορούν τουριστική ανάπτυξη, αγροτουρισμό, πράσινη οικονομία και ψηφιακή τεχνολογία.

🔍 **Διεθνή Παραδείγματα:**

- **Castilla y León, Ισπανία** – Χρηματοδότηση νέων επιχειρηματιών με επιδοτούμενα στεγαστικά δάνεια & φορολογικά κίνητρα για επιχειρήσεις που επενδύουν σε αγροτικές περιοχές.
-

☑ **Υποδομές & Ψηφιακή Συνδεσιμότητα**

“Ψηφιακή Ήπειρος” – 100% Κάλυψη Internet & 5G

- Καθολική κάλυψη αγροτικών και απομακρυσμένων περιοχών με **υψηλές ταχύτητες internet** μέσω δημόσιας επένδυσης και ιδιωτικών συνεργασιών.
- Ανάπτυξη **“Ψηφιακών Κέντρων Κοινότητας”**, όπου οι πολίτες θα μπορούν να εργάζονται ή να έχουν πρόσβαση σε ψηφιακές υπηρεσίες.

Αναβάθμιση Θαλάσσιων & Χερσαίων Μεταφορών και δημόσιων συγκοινωνιών

- Σύνδεση της Ηπείρου με **νέους εθνικούς & διεθνείς οδικούς άξονες** (κάθετοι άξονες σύνδεσης με Βαλκανικές χώρες). Ολοκληρωμένο Σχέδιο Βελτίωσης των Οδικών Συνδέσεων.
- Ενίσχυση του Λιμανιού της Ηγουμενίτσας ως πολυλειτουργικού λιμένα τουρισμού & logistics.
- Ενίσχυση Ακτοπλοϊκών & Θαλάσσιων Συνδέσεων (Διασύνδεση λιμένων εντός και εκτός χώρας).
- Αναβάθμιση **Αεροδρομίου** Ιωαννίνων – Διεθνοποίηση Πτήσεων
- **Αεροδρόμιο Ακτίου** - αναβάθμιση των υποδομών, **επέκταση των διεθνών πτήσεων** και σύνδεση με χερσαίες και θαλάσσιες μεταφορές.
- Δημιουργία **οικολογικών δημόσιων συγκοινωνιών (ηλεκτρικά λεωφορεία)** που θα εξυπηρετούν απομονωμένες περιοχές.

“Εξυπνα Χωριά” (Smart Villages)

- Ανάπτυξη **“Εξυπνων Αγροτικών Περιοχών”**, όπου **αισθητήρες & AI** θα επιτρέπουν τη βελτιστοποίηση κατανάλωσης νερού και ενέργειας.
- Δημιουργία **“Ψηφιακών Αγορών Τοπικών Παραγωγών”**, όπου μικρές επιχειρήσεις θα πωλούν προϊόντα απευθείας σε πελάτες μέσω e-commerce.

“Η Ήπειρος του 2030” – Smart Cities & Βιώσιμες Μετακινήσεις Μοντέλο Παρισιού (15-minute city)

- Δημιουργία αστικών περιοχών όπου όλες οι υπηρεσίες (σχολεία, αγορά, ιατρική περίθαλψη) είναι **προσβάσιμες μέσα σε 15 λεπτά** με πράσινες μετακινήσεις.

🔍 Διεθνή Παραδείγματα:

- **Αεροδρόμιο Σαν Σεμπασιτιάν, Ισπανία** – Μικρό περιφερειακό αεροδρόμιο που μετατράπηκε σε στρατηγικό τουριστικό hub με στοχευμένες διεθνείς πτήσεις.
- **Auvergne, Γαλλία** – Δημιουργία “Ψηφιακών Οικισμών” με 100% κάλυψη 5G και υποστήριξη τηλεργασίας.
- **Λιμάνι Τεργέστης, Ιταλία** – Επιτυχημένο παράδειγμα ανάπτυξης λιμένα ως διαμετακομιστικού κέντρου και τουριστικού κόμβου, με ταυτόχρονη ενίσχυση του πολιτιστικού τουρισμού.
- **Μάλαγα, Ισπανία** – Επιτυχημένο μοντέλο ανάπτυξης ενός λιμανιού τόσο ως τουριστικού προορισμού (home port κρουαζιέρας) όσο και ως **logistics hub**.

✅ Ανάπτυξη της Οικονομίας & Νέες Μορφές Απασχόλησης

“Ψηφιακοί Οικισμοί” – Ήπειρος ως Remote Work Hub (για Τηλεργαζόμενους & Start-ups)

- Παροχή **φορολογικών κινήτρων** σε εταιρείες που επιτρέπουν τηλεργασία στους εργαζομένους τους από την Ήπειρο.
- Ανάπτυξη **co-working spaces** και προγράμματα φιλοξενίας ψηφιακών νομάδων.

Διεύρυνση του τουριστικού προϊόντος

- Έξυπνος Τουρισμός **12 μήνες τον χρόνο** με αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε περιοχής της Ηπείρου, μέσω **διαφορετικών ζωνών ανάπτυξης** (ορεινής, αστικής, παράκτιας), που θα εξειδικεύονται σε **στοχευμένα προϊόντα τουρισμού**.
- Σύνδεση **πολιτιστικού τουρισμού με VR ξεναγήσεις και gamification**.
- Ανάπτυξη **eco-tourism projects** για ορεινές και μη περιοχές, με έμφαση σε βιώσιμες δραστηριότητες.

🔍 Διεθνή Παραδείγματα:

- **Μοντέλο Madeira Digital Nomad Village (Πορτογαλία)** → Δημιουργία χωριών με 5G, co-working spaces, πακέτα φιλοξενίας & φορολογικά κίνητρα για εργαζόμενους εξ αποστάσεως.
- **Τρεντίνο- Άλτο Αντίτζε, Ιταλία** – Ανάπτυξη τουριστικών μοντέλων που συνδυάζουν αγροτουρισμό και οικοτουρισμό.
- **Μοντέλο Maribor (Σλοβενία)** → Δημιουργία co-working spaces, e-learning hubs & δωρεάν internet στις αγροτικές περιοχές.

- **Μοντέλο της Νότιας Τιρόλο (Ιταλία)** → Αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, πολιτιστικές διαδρομές με ψηφιακή τεχνολογία.
- **Πομπηία, Ιταλία** – Χρήση **ψηφιακών τεχνολογιών (VR & 3D αναπαραστάσεων)** για εμπλουτισμό της τουριστικής εμπειρίας.

☑ **Δημόσιες Υπηρεσίες & Κοινωνική Συνοχή (Ανθεκτικότητα)**

Ανάπτυξη Ψηφιακής Υγείας & Τηλεϊατρικής

- Δημιουργία **“Ψηφιακών Κέντρων Υγείας”**, με δυνατότητα τηλεδιάγνωσης από ειδικούς.
- Παροχή δωρεάν **έξυπνων wearable συσκευών** για παρακολούθηση υγείας ηλικιωμένων.

Ενίσχυση Κοινωνικών Υποδομών

- Ανάπτυξη **παιδικών σταθμών, σχολείων και μονάδων υγείας** σε αγροτικές περιοχές.
- Επιδότηση θέσεων εργασίας για **κοινωνικούς λειτουργούς, δασκάλους και ιατρούς** στην Περιφέρεια.

🔍 **Διεθνή Παραδείγματα:**

- **Βαυαρία, Γερμανία** – Πρωτοποριακό σύστημα τηλεϊατρικής για απομακρυσμένες περιοχές.
- **Μοντέλο e-Estonia & NHS Σκωτίας** – Δωρεάν τηλεϊατρικές υπηρεσίες, σύνδεση απομακρυσμένων περιοχών με νοσοκομεία, επιδότηση ψηφιακών συσκευών.

☑ **Ο Ρόλος του Πανεπιστημίου στην Περιφερειακή Ανάπτυξη & τη Δημογραφική Αναγέννηση**

“Πανεπιστήμιο στην Παραγωγή” – Κέντρο Καινοτομίας & Επιχειρηματικότητας

- Δημιουργία **θερμοκοιτίδας (incubator) νεοφυών επιχειρήσεων (startups)** μέσα στο Πανεπιστήμιο, με στόχο την ανάπτυξη **αγροτεχνολογικών, τουριστικών και περιβαλλοντικών εφαρμογών**.

- Στρατηγικές συνεργασίες με την τοπική αυτοδιοίκηση και επιχειρήσεις για **πilotικά έργα που θα εφαρμόζουν ερευνητικά αποτελέσματα στην πράξη** (π.χ. βιώσιμη γεωργία, έξυπνες πόλεις).
- Παροχή **χρηματοδοτικών εργαλείων και mentoring** σε φοιτητές και απόφοιτους που θέλουν να αναπτύξουν καινοτόμες ιδέες στην Ήπειρο.

Πρόγραμμα “Από το Πανεπιστήμιο στην Ήπειρο” – Υποτροφίες & Εργασιακά Κίνητρα

- **Συνδεδεμένες υποτροφίες & φορολογικά κίνητρα** για αποφοίτους που επιλέγουν να παραμείνουν και να εργαστούν στην Περιφέρεια.
- Συνεργασία με επιχειρήσεις για τη δημιουργία **αμειβόμενων θέσεων πρακτικής και ειδικών προγραμμάτων εργασίας νέων επιστημόνων**.
- Σχεδιασμός μεταπτυχιακών προγραμμάτων που **ανταποκρίνονται στις αναπτυξιακές ανάγκες της Περιφέρειας** (π.χ. ψηφιακή γεωργία, περιβαλλοντική διαχείριση, βιώσιμος τουρισμός).

Δίκτυο Διασύνδεσης Πανεπιστημίου – Τοπικής Οικονομίας & Κοινωνίας

- Ανάπτυξη **clusters καινοτομίας**, όπου φοιτητές, ερευνητές και επαγγελματίες θα συνεργάζονται σε **τομείς αιχμής** (αγροδιατροφή, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τουρισμός εμπειρίας).
- Δημιουργία εξειδικευμένων **προγραμμάτων διά βίου μάθησης για αγρότες, επιχειρηματίες και τοπικές κοινότητες**, ώστε να αποκτήσουν πρόσβαση σε **νέες τεχνολογίες και βιώσιμες πρακτικές**.
- Ενίσχυση της **έρευνας εφαρμογής** μέσα από διασύνδεση με δήμους και περιφερειακούς φορείς, ώστε το Πανεπιστήμιο να συμβάλει άμεσα στον **αναπτυξιακό σχεδιασμό της Ηπείρου**.

Διεθνή Παραδείγματα:

- **Wageningen University (Ολλανδία)** – Χαρακτηριστικό παράδειγμα πανεπιστημίου που λειτουργεί ως **“επιστημονικό εργαλείο” για την περιφερειακή ανάπτυξη**, με έντονη συνεργασία με επιχειρήσεις και γεωργικούς συνεταιρισμούς.
- **Technical University of Munich (Γερμανία)** – Πανεπιστημιακά Κέντρα Καινοτομίας & R&D. Το TUM διατηρεί **συνεχή σύνδεση με τη βιομηχανία**, ενώ η πόλη του Μονάχου έχει αναπτυχθεί ως **ερευνητικό κέντρο καινοτομίας στην**

Ευρώπη. Το Πανεπιστήμιο παρέχει υποστήριξη σε νεοφυείς επιχειρήσεις, χρηματοδότηση και διασύνδεση με την αγορά εργασίας.

- Το **University of Waterloo (Καναδάς)** είναι πρωτόπορο στα Συνεργατικά Μοντέλα Εκπαίδευσης & Εργασίας (co-op προγράμματα), όπου οι φοιτητές εργάζονται σε εταιρείες ως μέρος του προγράμματος σπουδών τους. Αυτό έχει οδηγήσει σε πολύ υψηλή απορρόφηση αποφοίτων στην αγορά εργασίας.
- Το **Aalto University (Φιλανδία)** υιοθέτησε ένα **πρακτικό μοντέλο εκπαίδευσης**, όπου οι φοιτητές εργάζονται σε **ερευνητικά προγράμματα με εταιρείες** ήδη κατά τη διάρκεια των σπουδών τους. Αυτό ενίσχυσε την καινοτομία και τη **δημιουργία νέων επιχειρήσεων**.